

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 10ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1968

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΗ ΜΕΛΩΝ

ΣΩΜΑΤΟΜΕΤΡΙΑ. — **Τὸ ἀνάστημα Ἑλλήνων στρατιωτῶν** (Πρόδρομος ἀνακοίνωσης) *, ὑπὸ **Βασ. Γ. Βαλαώρα** **. Ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Γ. Ἰωακείμογλου.

Ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ἀνάστημα, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀνεξαρτήτως φύλου ἢ φυλῆς, γεννῶνται περίπου ἴσοι (μῆκος σώματος 50 - 52 cm), ἢ διαφοροποίησις δὲ τούτου συντελεῖται κατὰ τὴν μετέπειτα πρώτην εἰκοσαετίαν τῆς ζωῆς. Αἱ ἀκραῖαι μέσαι τιμαὶ ἀναστήματος φαίνεται ὅτι κυμαίνονται μεταξὺ 182 cm διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ 168 cm διὰ τὰς γυναῖκας (Ἰθαγενεῖς παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Λευκοῦ Νείλου εἰς Σουδάν) καὶ 152 - 145 cm ἀντιστοίχως (Λάπωνες τῆς βορείου Νορβηγίας). Φυλετικοὶ ἢ κληρονομικοὶ παράγοντες προσδιορίζουν κατὰ 60 % περίπου τὴν τελικὴν μέσην τιμὴν τοῦ ἀναστήματος πληθυσμοῦ τινος, ἐνῶ κατὰ τὸ ὑπόλοιπον (40 %) ποσοστὸν, τοῦτο διαμορφοῦται ἀπὸ ἐξωγενεῖς παράγοντας τοῦ περιβάλλοντος. Ὡς τοιοῦτοι ἀναγνωρίζονται ἢ κατὰ τὴν ἡλικίαν τῆς ἀναπτύξεως πλημμελὴς ἢ ἀνεπαρκὴς διατροφή, ἢ προηγηθεῖσα νοσηρότης καὶ αἱ ψυχικαὶ δοκιμασίαι, ἢ βαρεῖα παιδικὴ ἐργασία, ἢ, ἀντιθέτως, ἢ ὑγιὲς διατροφή καὶ ἀνατροφή, ἢ ψυχαγωγία, αἱ ἀθλοπαιδιαί, ὁ καλὸς ὕπνος καὶ γενικῶς τὸ ἀνώτερον βιοτικὸν ἐπίπεδον τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Ἕλλην, ὡς μέλος τῆς ομάδος τῶν Μεσογειακῶν λαῶν, ἔχει μέτριον μᾶλλον ἀνάστημα, ἐν συγκρίσει πρὸς ἐκεῖνο τῶν βορείων λαῶν τῆς Εὐρώπης ἢ τῆς Ἀμερικῆς. Αἱ ἰδιότυποι βιο - κλιματικαὶ συνθῆκαι τῆς περιοχῆς δικαιολογοῦν

* V. G. VALAORAS, **The stature of Greek soldiers.**

** Ἐκ τοῦ Ἐργαστηρίου Ὑγιεινῆς καὶ Ἐπιδημιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ. ΠΑΑ 1968

ἐπαρκῶς τὸ εὔρημα τοῦτο. Οἱ λαοὶ οὗτοι φέρουν τὰ σπέρματα παναρχαίων ἀνθρωπολογικῶν στελεχῶν μετρίου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀναστήματος, κατοικοῦν δὲ τὴν πετρώδη, θερμὴν καὶ ἡμι-ἄνδρον γεωγραφικὴν περιοχὴν, ὅπου αἱ βιοτικαὶ ἀνάγκαι μόλις καὶ μετὰ βίας καλύπτονται ἀπὸ τὴν κοπιώδη ἐκμετάλλευσιν τοῦ μικροῦ καὶ πτωχοῦ καλλιεργησίμου κλήρου ἢ τῆς πολυπλάγκτου ἀλλ' ἀνασφαλοῦς θαλάσσης. Σοφὴ οἰκονομία τῆς φύσεως διὰ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ εἴδους ἐπιτάσσει, εἰς τὰς περιστάσεις αὐτάς, τὸν περιορισμὸν τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ μήκους τοῦ σώματος διὰ τὴν εὐχερεστέραν διατροφὴν καὶ λειτουργικότητα αὐτοῦ, καί, ἐπίσης, τὴν προϋμιότεραν ἐμφάνισιν τῆς ἥβης (ἢ ὁποῖα, ὡς γνωστόν, ἀνακόπτει τὴν προτέραν ζωηρὰν μᾶλλον ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος), διὰ τὴν ταχύτεραν ἐναλλαγὴν τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν.

Πολλοὶ μέχρι σήμερον ἐρευνῆται κατέγιναν μὲ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ τυπικοῦ παρ' ἡμῖν ἀναστήματος, κυρίως τῶν μαθητῶν καὶ ἐνίοτε τοῦ ἐνήλικος Ἑλληνοσ. Τὸ πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου πρωτοποριακὸν ἔργον τῶν Λαμπαδαρίου, Ἐξαρχοπούλου, Γεδεῶν, Βαλαώρα κλπ., συνεχίσθη μετὰ τὸν πόλεμον ὑπὸ τῶν Χωρέμη, Βαλαώρα - Παπαϊωάννου, Μοσχονᾶ, Πουλιανοῦ, Φθενάκη, Μπέξου καὶ ἄλλων. Τὸ θέμα ἐν τούτοις δὲν ἐξηντλήθη, διότι αἱ βιομετρικαὶ τοῦ ἀνθρώπου σταθεραί, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ ἀνάστημα κατέχει σημαίνουσαν θέσιν, ἀκόμη καὶ ὅταν βασίζονται ἐπὶ ἐπαρκῶν καὶ στατιστικῶς ἀδιαβλήτων δειγμάτων, παρουσιάζουν αἰσθητὴν ἀνά τὸν χῶρον καὶ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου μεταβλητότητα. Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι οὐδεμία τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων ἐρευνῶν ἐπεξετάθη ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, οὔτε ἐκάλυψεν ἀντιπροσωπευτικὰ δείγματα ὄλων τῶν κατὰ φύλον καὶ ἡλικίαν ομάδων τοῦ πληθυσμοῦ. Προδήλως, ἡ ἀπόκρισις εἰς τὸ οὕτω τιθέμενον πρόβλημα ἔγκειται εἰς τὴν ὀργάνωσιν μεγαλυτέρας ὀγκῆς διερευνήσεων ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος.

Ἡ παροῦσα ἔρευνα, ἀναφερομένη εἰς τὸ ἀνάστημα τῶν ἐξ ὅλης τῆς χώρας στρατευομένων 20ετῶν ἀρρένων, μὲ ἔτος γεννήσεως 1927 ἕως 1945, ἐγένετο ἐν συνεργασίᾳ μεταξὺ τοῦ *Γραφείου Στατιστικῆς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ* (Γ.Ε.Σ.) καὶ τοῦ *Κέντρου Βιομετρικῶν-Δημογραφικῶν Ἐρευνῶν* (Κ.Β.Δ.Ε.) τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἡ πρώτη φάσις τῆς συλλογῆς τοῦ ὕλικου, ἐξ ἀντιγραφῆς ἀπὸ τὰ κατὰ τόπους ἐπίσημα Στρατολογικὰ Ἀρχεῖα, ἐγένετο φροντίδι τοῦ Γ.Ε.Σ. ἐπὶ εἰδικῶν στατιστικῶν δελτίων τοῦ Κ.Β.Δ.Ε. Εἰς τὰ δελτία αὐτὰ κατεγράφησαν, πρῶτον, ὁ τόπος καὶ τὸ ἔτος γεννήσεως τοῦ ἀνωνύμως σημειουμένου στρατευομένου, ὡς καὶ ἡ στρατολογικὴ αὐτοῦ κλάσις. Κατόπιν ἐσημειοῦτο τὸ ἀνάστημα ἐκάστου στρατευομένου, εἰς ἑκατοστόμετρα (cm), τρίτον, τὰ ἔτη σχολικῆς

φοιτήσεως (ὡς, π. χ., 6 = ἀπόφοιτος Δημοτικοῦ Σχολείου, 10 = ἐνδεικτικὸν τετάρτης τάξεως ἑξαταξίου Γυμνασίου κλπ.) καί, τέλος, ἡ ὁμάς αἵματος τύπου O, A, B, AB. Εἰς δευτέραν φάσιν ἐργασίας, τὰ συλλεγένητα στοιχεῖα ἐτέθησαν, εἰς τὸ Κ.Β.Δ.Ε., ὑπὸ κριτικὴν διαλογὴν καὶ ἀνάλυσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπεχωρίσθησαν, ὡς τυχαῖον δείγμα, τὰ δελτία 470.000 περίπου στρατευσίμων, ἅτινα καὶ ἀπετέλεσαν τὸ οἰκοδομικὸν ὕλικὸν διὰ τὴν παροῦσαν μελέτην. Ἀκολουθῶς τὰ πρὸς ἐπεξεργασίαν στοιχεῖα ἐξωμαλύνθησαν, εἰς τὸ ἐπίπεδον ἐπαρχίας, διὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἐξουδετέρωσιν τῶν ἀναποφεύκτως παρεισφρερόντων εἰς παρομοίας μετρήσεις τυχαίων σφαλμάτων, ἐπὶ τῶν οὕτω δὲ διορθωθέντων στοιχείων ὑπελογίσθησαν αἱ κατ' ἔτος καὶ ἐπαρχίας μέσαι τιμαὶ τῶν διαφόρων χαρακτηριστικῶν.

Λόγῳ τοῦ πελωρίου ὄγκου τοῦ πρὸς ἐπεξεργασίαν ὕλικου (διὰ τὴν διεκπεραίωσιν τοῦ ὁποίου ἐβοήθησαν, ἐπὶ 15μηνον περίπου, ὀλόκληρον τὸ προσωπικὸν τοῦ Κ.Β.Δ.Ε., στατιστικοὶ ὑπάλληλοι τοῦ Γ.Ε.Σ., ὁμάς Σπουδαστριῶν τῆς Κρατικῆς Σχολῆς Ἐπισκεπτριῶν Ἀδελφῶν καὶ πολλοὶ Φοιτηταί), μόνον αἱ μέσαι τιμαὶ ἀναστήματος εἰς τὸ ἐπίπεδον ἐπαρχίας καὶ ἄνω δίδονται ἐνταῦθα. Ἡ κατεργασία καὶ ἀνάλυσις τῶν ἐτῶν σχολικῆς φοιτήσεως καὶ τῆς συχνότητος τῶν ὁμάδων αἵματος προχωρεῖ ἱκανοποιητικῶς, ἐνῶ ἡ ἀνάλυσις καὶ τῶν κατανομῶν συχνότητων τῶν ὡς ἄνω χαρακτηριστικῶν, καίτοι δυνατὴ ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως, ἀναβάλλεται δι' εὐθετώτερον χρόνον.

Τὸ κατὰ τόπους μέσον ἀνάστημα τῶν 20ετῶν Ἑλλήνων.

Ἡ κατὰ μῆκος ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀρχίζει εὐθὺς ἅμα γονιμοποιηθῆ ὁ μικροσκοπικὸς ζυγώτης, ἀκολουθῶς προχωρεῖ μὲ ταχὺν ρυθμὸν κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωὴν καὶ ἐμφανίζεται, κατὰ τὴν γέννησιν, ὡς διάστασις ἡμίσεος περίπου μέτρου. Συνεχίζεται ἔκτοτε, ἀλλὰ μὲ διαρκῶς ἐπιβραδυνόμενον ρυθμὸν (ἐξαιρέσει τῆς προ-ἐφηβικῆς περιόδου), διὰ νὰ φθάσῃ, περὶ τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, τὸ τελικὸν δι' ἕκαστον ἄνθρωπον ἀνάστημα. Διαφοραὶ ὑπάρχουν βεβαίως, ἀναλόγως τοῦ φύλου (τὸ ἀνάστημα τῶν γυναικῶν εἶναι συστηματικῶς μικρότερον τοῦ τῶν ὁμηλικῶν ἀνδρῶν), τοῦ βιοκλίματος καὶ τῆς φυλῆς (καταγωγῆς) τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ συνέπειαν ἢ συνήθως διδομένη μοναδικὴ μέση τιμὴ ἀναστήματος ἀνθρώπων περιοχῆς ἢ χώρας τινὸς εἶναι ἀπλῶς ἐνδεικτικὴ, ἀλλ' ὄχι ἀσφαλῆς ἢ ἀναλλοίωτος. Ἀπόδειξιν τούτου παρέχει ἡ κατωτέρω παράθεσις παλαιότερων Ἑλληνικῶν εὐρημάτων :

Συγγραφεὺς (ἔτος δημοσ.)	Ἔλικόν	Μέσον ἀνάστημα ἄρρενες - θήλειες
Λαμπαδάριος (1921)	Μαθηταὶ Ἀθηνῶν	169,0* - 164,0 (*17 ἐτῶν)
Ἐξαρχόπουλος (1931)	» »	162,0* - 156,0 (*17 ἐτῶν)
Βαλαώρας (1941)	Ναυτολ. κλάσις 1927	165,5
» »	» » 1937	166,5
Βαλαώρας - Παπαϊωάννου (1948)	Μαθηταὶ	171,7 - 158,7* (*18 ἐτῶν)
Μοσχονᾶς (1955)	Στρατ. κλάσις 1952	166,1
N.A.T.O. (1963)	Ἄνδρες ἀεροπορίας	171,1
Πουλιανός (1966)	Γενικὸν δεῖγμα	167,7 - 155,0
Φθενάκης (1967)	Δεῖγμα Δυτ. Μακεδονίας	172,1 - 159,4

Ἡ εὐρεῖα ὡς ἄνω κύμανσις τῶν διδομένων μέσων τιμῶν ἀναστήματος δημιουργεῖ εἰς τὸν ἀδαῆ σύγχυσιν, ἀντὶ νὰ τῷ προσφέρει θετικὴν τινα γνῶσιν. Καὶ ὅμως τ' ἀνωτέρω εὐρήματα εἶναι ἀκριβῆ διὰ τὸ ἕλικόν ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀπέρρευσαν, ἀλλ' ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ἀντιπροσωπευτικὰ τοῦ γενικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας. Ἡ βασικὴ αὐτῶν ἀδυναμία ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ἐκάστοτε ἐξετασθὲν δεῖγμα ἦτο ἀνεπαρκὲς κατ' ὄγκον καὶ ἐκλεκτικόν εἰς τὴν ὑφήν του. Ἐπὶ τοῦ σημείου δ' ἀκριβῶς τούτου καινοτομεῖ ἡ παροῦσα μελέτη. Τὸ ἐπεξεργασθὲν δεῖγμα, συμποσούμενον εἰς ἥμισυ περίπου ἑκατομμύριον ὁμοειδῶν ἀνθρώπων (ἄρρενες στρατεύσιμοι ἡλικίας εἴκοσιν ἐτῶν), προέρχεται ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς χώρας, ἀφοῦ ἡ πρὸς στρατεύσιν ὑποχρέωσις εἶναι καθολικὴ δι' ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Ἐπὶ τοῦ ἕλικοῦ τούτου βασίζονται τὰ κατωτέρω εὐρήματα, τὰ ὁποῖα, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, πρέπει νὰ θεωροῦνται ὡς ἀντιπροσωπευτικὰ τοῦ ἐκάστοτε ἀναφερομένου πληθυσμοῦ διὰ τὴν διδομένην χρονικὴν περίοδον.

Εἰς τὸν πίνακα 1 δίδονται αἱ κατὰ Γεωγραφικὰ Διαμερίσματα καὶ δι' ὁλόκληρον τὴν χώραν συγκεντρωτικαὶ μέσαι τιμαὶ ἀναστήματος, διὰ τοὺς 20ετῆς ἄρρενας, τοὺς γεννηθέντας κατὰ τὴν περίοδον μεταξὺ 1927 καὶ 1945 (στρατολογικαὶ κλάσεις 1947 - 1965). Ἡ δι' ὅλην τὴν χώραν γενικὴ μέση τιμὴ ἀναστήματος, εὐρισκομένη ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς παρόμοια προπολεμικὰ εὐρήματα, ὡς κατωτέρω :

κλάσις	1927	165,5 cm
κλάσις	1937	166,5 »
»	1947 - 65	167,2 »

δεικνύει μικράν, ἀλλὰ σταθεράν πρὸς ἄνοδον ροπήν, περὶ τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ λόγος εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον.

Εἰς τὴν πρώτην αὐτὴν ἀνὰ τὸν γεωγραφικὸν χῶρον ἀνάλυσιν τοῦ μέσου ἀναστήματος, δλόκληρον τὸ δείγμα (συγκείμενον ἐκ 468.056 στρατιωτῶν γεννηθέντων κατὰ τὴν περίοδον 1927 - 1945) ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν κατὰ διαμερίσματα ἢ ἐπαρχίας μέσων τιμῶν. Ἡ ἀνάγκη ὑπάρξεως ἰκανοῦ ἀριθμοῦ

Π Ι Ν Α Κ Ε 1.

Μέσον ἀνάστημα στρατιωτῶν (ἡλικίας 20 ἐτῶν), γεννηθέντων κατὰ τὴν περίοδον 1927 - 1945 κατὰ Γεωγραφικὰ Διαμερίσματα.

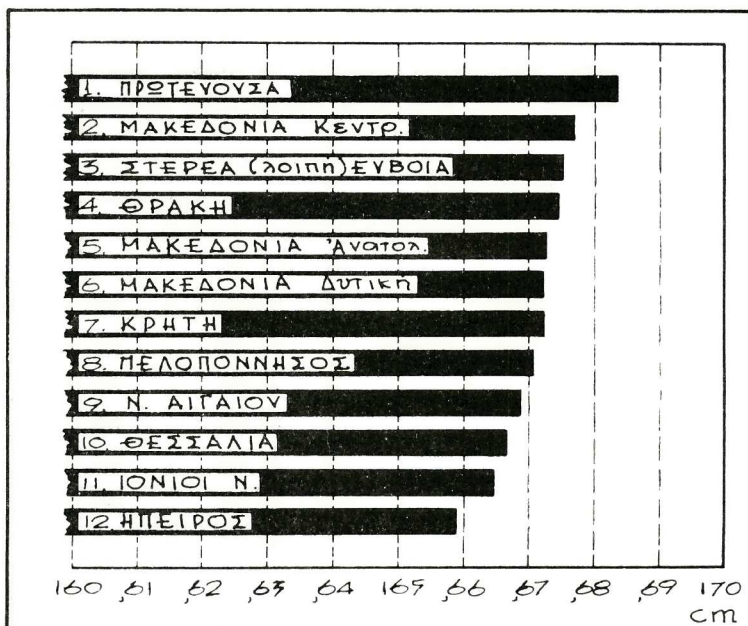
Διαμερίσματα	Ἀριθμὸς ἐξετασθέντων	Μέσον ἀνάστημα
ΕΛΛΑΣ	468.056	167,17
Περιφ. Πρωτευούσης	16.485	168,33
Στερ. Ἑλλάς (λοιπὴ) * - Εὔβοια .	81.793	167,35
Πελοπόννησος *	70.696	167,14
Ἰόνιοι Νῆσοι	13.491	166,47
Ἡπειρος	27.212	165,90
Θεσσαλία	43.488	166,67
Μακεδονία, Δυτικὴ	20.437	167,25
» Κεντρικὴ	73.442	167,68
» Ἀνατολικὴ	28.897	167,25
Θράκη	18.756	167,48
Νῆσοι Αἰγαίου	40.578	166,73
Κρήτη	32.781	167,28

* Ἐπαρχίαι Τροιζηνίας, Ὑδρας, Κυθήρων, εἰς Πελοπόννησον.

ἐξετασθέντων, δι' ἐκάστην ἐπαρχίαν, ὑπεγόρευσε τὴν τοιαύτην τακτικὴν. Ἐπὶ πλέον, μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐξομοιοῦνται, κατὰ τὸ δυνατόν, αἱ ἐκ τοῦ δεκαετοῦς (1940 - 1949) πολέμου ἐπιπτώσεις, αἵτινες ἀνέκοψαν, κατ' ἄλλοτε ἄλλον βαθμὸν, τὴν αὐξητικὴν ροπὴν τοῦ ἀναστήματος τῶν Ἑλλήνων. Μὲ τὴν συγκώνευσιν τῶν ποσοτήτων τῆς 19ετίας αἱ τελικαὶ κατὰ ἐπαρχίας τιμαὶ ἀποκοτῶν ἀναμφιβόλως περισσοτέρην σταθερότητα καὶ ἀντιπροσωπευτικὴν ἀξίαν.

Εἰς τὸ ἐπίπεδον κατ' ἀρχὰς τοῦ Γεωγραφικοῦ Διαμερίσματος, ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ἡ παρατηρουμένη αἰσθητὴ κατὰ τόπους διαφορὰ τοῦ ἀναστήματος τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον, κατὰ μέγιστον ὅρον, ἀπέχει ἀπὸ τὴν γενικὴν μέσην τιμὴν

κατά $+1,16$ cm ἢ $-1,27$ cm. Οἱ ὑψηλότεροι κληρωτοὶ προέρχονται ἀπὸ τὴν περιφέρειαν Πρωτευούσης (σχ. 1) καὶ οἱ ἐπόμενοι ἀπὸ τὴν Βόρειον Ἑλλάδα (Μακεδονίαν καὶ Θράκην), τὴν (λοιπὴν) Στερεὰν Ἑλλάδα, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Πελοπόννησον. Μέντιον ἀνάστημα ἔχουν οἱ ἐκ Θεσσαλίας καὶ τῶν Νήσων τοῦ Ἴονίου

Σχ. 1.— Τὸ μέσον ἀνάστημα 20ετῶν στρατευσίμων (γεννηθέντων κατὰ τὰ ἔτη 1927 ἕως 1945), κατὰ Γεωγραφικὰ Διαμερίσματα.

καὶ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καταγόμενοι, ἐνῶ οἱ Ἠπειρωτὰ ἔχουν τὸ μικρότερον ὅλων ἀνάστημα.

Παρομοίας φύσεως μεταβλητότης εἰς τὸ μέσον ἀνάστημα παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸ ἐπίπεδον ἐπαρχίας, τόσον ἐντὸς ἐνὸς ἐκάστου Διαμερίσματος (πίναξ 2), ὅσον καὶ ἀνὰ ὁλόκληρον τὴν χώραν (σχ. 2). Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ εἰς τὸ μέσον ἀνάστημα ἀνθρώπων τῆς αὐτῆς ἐθνικότητος, ἀλλὰ διαβιούντων εἰς χωριστοὺς βιοτόπους, δημιουργοῦν ἐνδιαφέροντα ἀνθρωπολογικὰ καὶ κοινωνιολογικὰ προβλήματα. Διὰ τὴν καλυτέραν ὅμως ἀνασκόπησιν χρειάζεται ἐν πρώτοις τυπικός τις δείκτης μεταβλητότητος (Δ) δι' ἕκαστον διαμέρισμα καὶ ὁλόκληρον τὴν χώραν, ὅστις ὑπελογίσθη ἐνταῦθα βάσει τοῦ τύπου :

$$\Delta = \sqrt{\frac{\sum(\mu - \mu')^2}{N}}$$

Π Ι Ν Α Ξ 2.

Μέσον ανάστημα νεοσυλλέκτων στρατιωτών κατά Έπαρχίας (έτη γεννήσεως 1927 - 1945). Διάταξις Έπαρχιών κατά μέγεθος άναστήματος εντός έκάστου Γεωγραφικού Διαμερίσματος (Έντός παρενθέσεως: άριθμός έξετασθέντων στρατιωτών).

<p>Στερεά Έλλάς - Εύβοια (167,63)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Άττικης (27.467) 168,38 2. Πρωτεύουσα (16.485) 168,33 3. Λοκρίδος (2.197) 167,78 4. Θηβών (5.546) 167,73 5. Μεγαρίδος (3.181) 167,62 6. Χαλκίδος (4.740) 167,58 7. Φθιώτιδος (7.093) 167,54 8. Λεβαδείας (2.428) 167,28 9. Παρνασσίδος (1.533) 167,27 10. Ίσθιαίας (2.190) 166,85 11. Καρυστίας (3.433) 166,84 12. Αιγίνης (380) 166,71 13. Δωρίδος (918) 166,63 14. Ναυπακτίας (3.149) 166,58 15. Μεσολογγίου (4.298) 166,19 16. Δομοκοῦ (409) 166,08 17. Τριγωνίδος (4.648) 166,03 18. Εῤρυντίας (2.569) 165,64 19. Βονίτσης - Ξηρομ. (3.432) 165,02 20. Βάλτου (2.182) 164,96 	<ol style="list-style-type: none"> 19. Καλαβρύτων (1.675) 166,77 20. Όλυμπίας (2.182) 166,73 21. Τροιζηνίας (380) 166,71 22. Κυθήρων (154) 166,45 23. Ήλείας (14.628) 166,11 24. Ύδρας (98) 165,26
	<p>Ίόνιοι Νήσοι (166,47)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ίθάκης (186) 166,85 2. Λευκάδος (1.526) 166,71 3. Κραναιάς (1.395) 166,60 4. Κερκύρας (6.072) 166,50 5. Ζακύνθου (2.801) 166,42 6. Πάλης (799) 166,19 7. Σάμης (712) 165,65
	<p>Ήπειρος (165,90)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Κονίτσης (1.652) 167,24 2. Πωγωνίου (1.322) 167,16 3. Μετσόβου (420) 167,01 4. Δωδώνης (6.542) 166,32 5. Φιλιατών (2.378) 165,93 6. Άρτης (7.820) 165,72 7. Θυάμιδος (681) 165,38 8. Μαργαριτίου (343) 165,16 9. Πρεβέζης (4.543) 165,13 10. Σουλίου (1.511) 164,71
<p>Πελοπόννησος (167,14)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Άργους (1.866) 168,42 2. Οίτύλου (512) 168,22 3. Καλαμών (3.401) 168,09 4. Αιγιαλείας (1.898) 167,79 5. Ναυπλίας (2.212) 167,73 6. Έρμιονίδος (247) 167,68 7. Λακεδαιμόνος (5.683) 167,66 8. Κορινθίας (5.265) 167,63 9. Τριφυλίας (3.745) 167,55 10. Γυθείου (1.063) 167,50 11. Μεγαλοπόλεως (1.372) 167,31 12. Ήπιδαῦρ. - Λιμηρ. (1.022) 167,30 13. Μαντινείας (3.647) 167,27 14. Κυνουρίας (1.697) 167,14 15. Μεσσήνης (3.530) 166,97 16. Γορτυνίας (3.798) 166,88 17. Πυλίας (2.226) 166,86 18. Πατρών (8.395) 166,81 	<p>Θεσσαλία (166,67)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Λαρίσης (3.958) 167,41 2. Σκοπέλου (580) 167,41 3. Βόλου (8.636) 166,90 4. Άγιᾶς (1.852) 166,80 5. Τρικάλων (5.581) 166,79 6. Καρδίτσης (11.321) 166,62 7. Φαρσάλων (1.461) 166,25 8. Άλμυροῦ (1.703) 166,21 9. Τυρνάβου (3.452) 166,20 10. Καλαμπάκας (1.674) 166,14 11. Έλασσόνος (3.270) 166,04

(Έπεται συνέχεια)

(Συνέχεια του πίνακος 2)

<p>Μακεδονία Δυτική (167,25)</p> <p>1. Καστοριάς (2.012) 168,00 2. Φλωρίνης (3.485) 167,98 3. Ήφορδαίας (3.548) 167,77 4. Βοΐου (2.327) 167,58 5. Κοζάνης (5.613) 166,47 6. Γρεβενών (3.452) 166,47</p>	<p>Νήσοι Αιγαίου (166,99)</p> <p>1. Δήμνου (2.654) 167,63 2. Μυτιλήνης (5.340) 167,41 3. Ίκαρίας (920) 167,30 4. Σάμου (5.340) 167,14 5. Χίου (5.033) 166,92 6. Πλωμαρίου (789) 166,36 7. Μηθύμνης (4.303) 166,03</p>
<p>Μακεδονία Κεντρική (167,68)</p> <p>1. Θεσσαλονίκης (28.257) . . 168,48 2. Ήδέσσης (3.136) 168,10 3. Ήλμωπίας (3.590) 167,79 4. Χαλκιδικής (4.236) 167,77 5. Γιαννιτσών (4.732) 167,35 6. Ναούσης (1.573) 167,33 7. Ήμαθίας (5.615) 167,11 8. Παιονίας (2.175) 167,04 9. Ήρναίας (1.066) 167,03 10. Πιερίας (9.100) 166,89 11. Λαγκαδά (4.247) 166,75 12. Κιλκίς (5.715) 166,66</p>	<p>Κυκλάδες (165,94)</p> <p>1. Τήνου (799) 166,98 2. Ήνδρου (756) 166,95 3. Σύρου (1.945) 166,85 4. Πάρου (760) 166,22 5. Μήλου (1.013) 166,07 6. Κέας (60) 165,52 7. Θήρας (1.775) 165,10 8. Νάξου (2.057) 164,87</p>
	<p>Δωδεκανήσου (166,74)</p> <p>1. Καρπάθου (140) 166,91 2. Καλύμνου (452) 166,79 3. Ρόδου (4.354) 166,74 4. Κω (2.088) 166,71</p>
<p>Μακεδονία Ήνατολική (167,25)</p> <p>1. Καβάλας (2.752) 168,35 2. Βισαλτίας (1.686) 167,28 3. Σερρών (6.873) 167,45 4. Παγγαίου (1.960) 167,34 5. Θάσου (1.127) 167,32 6. Νέστου (1.723) 167,18 7. Δράμας (6.758) 167,07 8. Σιντικής (2.884) 166,64 9. Φυλλίδος (3.134) 166,39</p>	<p>Κρήτη (167,28)</p> <p>1. Σφακιών (303) 170,16 2. Κυδωνίας (4.502) 169,80 3. Κισσάμου (2.552) 168,60 4. Ήποκορώνου (1.216) 168,20 5. Σελίνου (884) 167,67 6. Ρεθύμνης (1.402) 167,63 7. Τεμένους (4.388) 167,30 8. Πυργιωτίσης (815) 167,10 9. Ήγ. Βασιλείου (603) 167,06 10. Ήμαρίου (383) 166,84 11. Καινουργίου (1.450) 166,58 12. Μιραμπέλλου (1.741) 166,55 13. Μυλοποτάμου (900) 166,47 14. Πεδιάδος (3.927) 166,23 15. Ήροπέτρας (1.869) 166,21 16. Σητείας (1.290) 166,02 17. Βιάννου (466) 165,87 18. Λασιθίου (859) 165,79 19. Μαλεβιζίου (1.263) 165,41 20. Μονοφατισίου (1.970) 165,21</p>
<p>Θράκη (167,48)</p> <p>1. Σουφλίου (2.009) 168,37 2. Κομοτηνής (3.056) 167,98 3. Σαμοθράκης (362) 167,94 4. Διδυμοτείχου (2.653) 167,87 5. Ήρρεστιάδος (3.108) 167,26 6. Σαπών (1.878) 167,10 7. Ήάνθης (2.930) 167,07 8. Ήλεξανδρουπόλεως (2.760) . . 166,67</p>	<p>ΕΛΛΑΣ 167,17</p>

163	164	165	166	167	168	169	170	cm	163	164	165	166	167	168	cm	
1	ΖΟΑΚΙΟΝ								50	ΙΚΑΡΙΑΣ						99
2	ΚΥΔΟΝΙΑΣ								51	ΤΕΜΕΝΟΥΣ						100
3	ΚΙΣΣΑΜΟΥ								52	ΔΕΒΑΔΕΙΑΣ						101
4	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ								53	ΠΑΡΝΑΣΣΙΑΔΟΣ						102
5	ΑΡΓΟΥΣ								54	ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ						103
6	ΑΤΤΙΚΗΣ								55	ΟΡΕΣΤΙΑΔΟΣ						104
7	ΠΡΟΤΕΝΟΥΣΙΗΣ								56	ΚΟΝΙΤΣΗΣ						107
8	ΣΟΥΦΛΙΟΥ								57	ΝΕΣΤΟΥ						106
9	ΚΑΒΑΛΑΣ								58	ΜΕΓΕΝΙΟΥ						107
10	ΘΙΓΥΛΟΥ								59	ΣΑΜΟΥ						108
11	ΑΠΟΚΟΡΩΝΟΥ								60	ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ						109
12	ΒΔΕΣΣΗΣ								61	ΠΥΡΓΙΟΤΙΣΣΗΣ						110
13	ΚΑΛΑΜΕΝ								62	ΣΑΡΩΝ						111
14	ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ								63	ΕΛΛΩΣΗΣ						112
15	ΦΛΩΡΙΝΗΣ								64	ΔΡΑΜΑΣ						113
16	ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ								65	ΑΓ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ						114
17	ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ								66	ΠΑΙΟΝΙΑΣ						115
18	ΒΙΣΑΛΤΙΑΣ								67	ΑΡΝΑΙΑΣ						116
19	ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ								68	ΜΕΤΣΙΟΒΟΥ						117
20	ΑΔΗΜΕΪΑΣ								69	ΤΗΝΟΥ						118
21	ΑΓΙΑΛΕΙΑΣ								70	ΜΕΣΣΗΝΗΣ						119
22	ΒΟΡΔΑΙΑΣ								71	ΑΝΔΡΟΥ						120
23	ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ								72	ΧΙΟΥ						121
24	ΛΟΚΡΙΔΟΣ								73	ΚΑΡΠΑΘΟΥ						122
25	ΦΙΘΩΝ								74	ΒΟΛΟΥ						123
26	ΝΑΥΠΑΓΙΑΣ								75	ΠΕΡΙΑΣ						124
27	ΜΕΓΑΡΔΟΣ								76	ΚΟΡΥΝΙΑΣ						125
28	ΕΡΜΙΟΝΙΑΔΟΣ								77	ΡΥΛΙΑΣ						126
29	ΣΕΛΙΝΟΥ								78	ΙΣΤΙΑΙΑΣ						127
30	ΔΗΜΝΟΥ								79	ΣΥΡΟΥ						128
31	ΡΕΘΥΜΝΗΣ								80	ΙΘΑΚΗΣ						129
32	ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΟΣ								81	ΑΜΑΡΙΟΥ						130
33	ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ								82	ΚΑΡΥΣΤΙΑΣ						131
34	ΧΑΛΚΙΔΟΣ								83	ΠΑΤΡΩΝ						132
35	ΒΟΙΟΥ								84	ΑΪΑΣ						133
36	ΤΡΙΦΥΛΙΑΣ								85	ΤΡΙΚΑΛΩΝ						134
37	ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ								86	ΚΑΛΥΜΝΟΥ						135
38	ΓΥΦΕΙΟΥ								87	ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ						136
39	ΣΕΡΡΩΝ								88	ΔΑΓΚΑΔΑ						137
40	ΗΥΤΙΛΙΝΗΣ								89	ΡΟΔΟΥ						138
41	ΛΑΡΙΣΣΗΣ								90	ΟΛΥΜΠΙΑΣ						139
42	ΣΚΟΠΕΛΟΥ								91	ΛΕΝΚΑΔΟΣ						140
43	ΓΙΑΝΝΙΤΣΩΝ								92	ΑΙΓΙΝΗΣ						141
44	ΘΑΪΟΥ								93	ΤΡΟΙΖΗΝΙΑΣ						142
45	ΠΑΡΓΑΙΟΥ								94	ΚΩ						143
46	ΓΙΑΝΝΙΤΣΩΝ								95	ΛΑΪΣ/ΠΟΛΕΣΣ						144
47	ΝΑΟΥΣΗΣ								96	ΚΙΛΙΚΗΣ						145
48	ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ								97	ΣΙΤΙΚΗΣ						146
49	ΕΠΙΔ-ΛΙΜΗΡΑΣ								98	ΔΕΡΙΑΔΟΣ						E

Σχ. 2.— Τὸ κατὰ ἐπαρχίας μέσον ἀνάστημα τῶν 20ετῶν Ἑλλήνων, κατὰ φθίνουσαν

1. Introduction
2. Literature Review
3. Methodology
4. Results
5. Discussion
6. Conclusion
7. References
8. Appendix
9. Glossary
10. Index

1. Introduction
2. Literature Review
3. Methodology
4. Results
5. Discussion
6. Conclusion
7. References
8. Appendix
9. Glossary
10. Index

1. Introduction
2. Literature Review
3. Methodology
4. Results
5. Discussion
6. Conclusion
7. References
8. Appendix
9. Glossary
10. Index

(όπου μ = μέση τιμή διαμερίσματος, μ' = μέση τιμή έπαρχίας και N = αριθμός τών έπαρχιών). Ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ δείκτου τούτου, αἱ διάφοροι περιοχαὶ τῆς χώρας κατατάσσονται ὡς ἀκολούθως :

Περιοχὴ ἢ Διαμέρισμα	Δείκτης μεταβλητότητος
Κρήτη	1,32
Στερεὰ Ἑλλάς καὶ Εὐβοία	1,24
Στερεὰ Ἑλλάς (ἐκτὸς Πρωτευούσης)	1,18
Ἠπειρος	0,88
Κυκλάδες	0,79
Πελοπόννησος	0,70
Μακεδονία, Δυτικὴ	0,67
» Κεντρικὴ	0,63
» Ἀνατολικὴ	0,56
Θράκη	0,55
Νῆσοι Αἰγαίου	0,54
Θεσσαλία	0,47
Νῆσοι Ἰονίου	0,37
Δωδεκάνησος	0,28
Ἑλλάς (μεταξὺ Διαμερισμάτων)	0,64

Οὕτως, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ μέσον ἀνάστημα τῆς περιοχῆς, ἐκεῖνο τῆς τυπικῆς έπαρχίας διαφέρει κατὰ 1,32 cm εἰς Κρήτην, 1,24 cm εἰς στερεὰν Ἑλλάδα, 0,88 cm εἰς Ἠπειρον καὶ 0,70 cm εἰς Πελοπόννησον. Ἡ βόρειος Ἑλλάς (Μακεδονία καὶ Θράκη), ἡ Θεσσαλία καὶ αἱ Νῆσοι τῶν δύο Πελάγων μας, παρουσιάζουν σημαντικῶς μικρότερον μεταβλητότητα, καί, ἄρα, μεγαλύτεραν ὁμοιογένειαν τοῦ πληθυσμοῦ των, τοῦλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀνθρωπολογικὸν τοῦτο γνώρισμα τοῦ ἀναστήματος.

Ἀλλὰ τί ἀκριβῶς σημαίνει ὁ ὡς ἄνω δείκτης ; Ἐὰν τὸ μέσον ἀνάστημα ἦτο τυπικὸν γνώρισμα τῆς φυλετικῆς μόνον προελεύσεως τῶν ἀνθρώπων, τότε ὁ μικρότερος δείκτης θὰ ἐσήμαινε μεγαλύτεραν φυλετικὴν ὁμοιογένειαν, χαρακτηρίζουσιν ἀνθρώπους τοῦ αὐτοῦ περιῶπου ἀνθρωπολογικοῦ στελέχους. Ἀλλ' ἐλέχθη ἤδη, ὅτι τὸ περιβάλλον ἐπεμβαίνει καὶ τροποποιεῖ δραστηρίως (κατὰ 40 %/ο) τὸ μέσον ἀνάστημα τοῦ πληθυσμοῦ, ἀναλόγως τῶν ἐπικρατουσῶν εὐνοϊκῶν ἢ δυσμενῶν βιοτικῶν συνθηκῶν, ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον θὰ καταδειχθῇ ἡ πιεστικὴ ἐπὶ τοῦ ἀναστήματος τῶν Ἑλλήνων ἐπίδρασις τοῦ τελευταίου πολέμου, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τοῦ προκειμένου (σχ. 2) ἀνασκόπησις τῶν συγκεντρωτικῶν μέσων τιμῶν, ἐν συναρτήσει

πρὸς τὸν δείκτην μεταβλητότητος αὐτῶν, δικαιολογεῖ τὴν διατύπωσιν τῶν κάτωθι τριῶν μερικῶν συμπερασμάτων :

I.—Ὁ πληθυσμὸς τοῦ δυτικοῦ ἄκρου τῆς Κρήτης (ἰδίᾳ τῶν ἐπαρχιῶν Σφακίων καὶ Κυδωνίας) φαίνεται ὅτι ἐμπεριέχει φυλετικὰς καταβολὰς καὶ ὑψηλοκόρμων ἀνθρωπολογικῶν στελεχῶν, ὁμοῦ μὲ ἐκείνας τοῦ γενικοῦ Ἑλληνικοῦ τύπου.

II.—Ὅλαι αἱ ἄλλαι ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλάδος ἐμπίπτουν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἀνθρωπολογικοῦ τύπου, δεδομένου ὅτι αἱ παρατηρούμεναι εἰς τὸ ἀνάστημα μικραὶ μᾶλλον διαφοραὶ ἀκολουθοῦν συστηματικὴν πορείαν, δικαιολογουμένην ἐκ τῆς ἱστορικῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ βαθμοῦ οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως ἐκάστης περιοχῆς.

III.—Αἱ τελευταῖαι, εἰς τὸ σχῆμα 2, δεκαπέντε περίπου ἐπαρχίαι, τὸ ἀνάστημα τῶν ὁποίων ὑπολείπεται σαφῶς ἐκείνου τῶν προηγουμένων σειρῶν, φαίνεται ὅτι ἀνήκουν μετὰξὺ τῶν πλέον παρημελημένων περιοχῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας. Χωρὶς ἀξίου λόγου ἀστικὸν κέντρον ἢ βιομηχανικὰς - βιοτεχνικὰς μονάδας, οἱ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν τούτων διαβιοῦν ἐν ἀπομονώσει, πενία καὶ στασιμότητι, καθ' ὃν χρόνον ὁ ὑποσιτισμὸς, αἱ παιδικαὶ ἀσθένειαι καὶ ἡ περιορισμένη μάθησις, κολοβώνουν μονίμως τὸ φυσιολογικὸν ἀνάστημα τοῦ παιδικῶν πληθυσμοῦ.

Αὐξητικαὶ ροπαὶ εἰς τὸ ἀνάστημα τῶν Ἑλλήνων.

Εἰς ὅλους τοὺς πληθυσμούς, διὰ τοὺς ὁποίους ὑπάρχουν αἱ σχετικαὶ μετρήσεις, τὸ ἀνάστημα τῶν ἀνθρώπων (παιδίων καὶ ἐνηλίκων) σημειοῖ μικρὰν ἀλλὰ σταθερὰν αὐξήσιν μὲ τὴν πάροδον τῶν δεκαετιῶν, ἀντίστοιχον τῆς παρατηρούμενης προοδευτικῆς βελτιώσεως εἰς τὸ βιοτικόν, οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικὸν ἐπί-

Π Ι Ν Α Ξ 3.

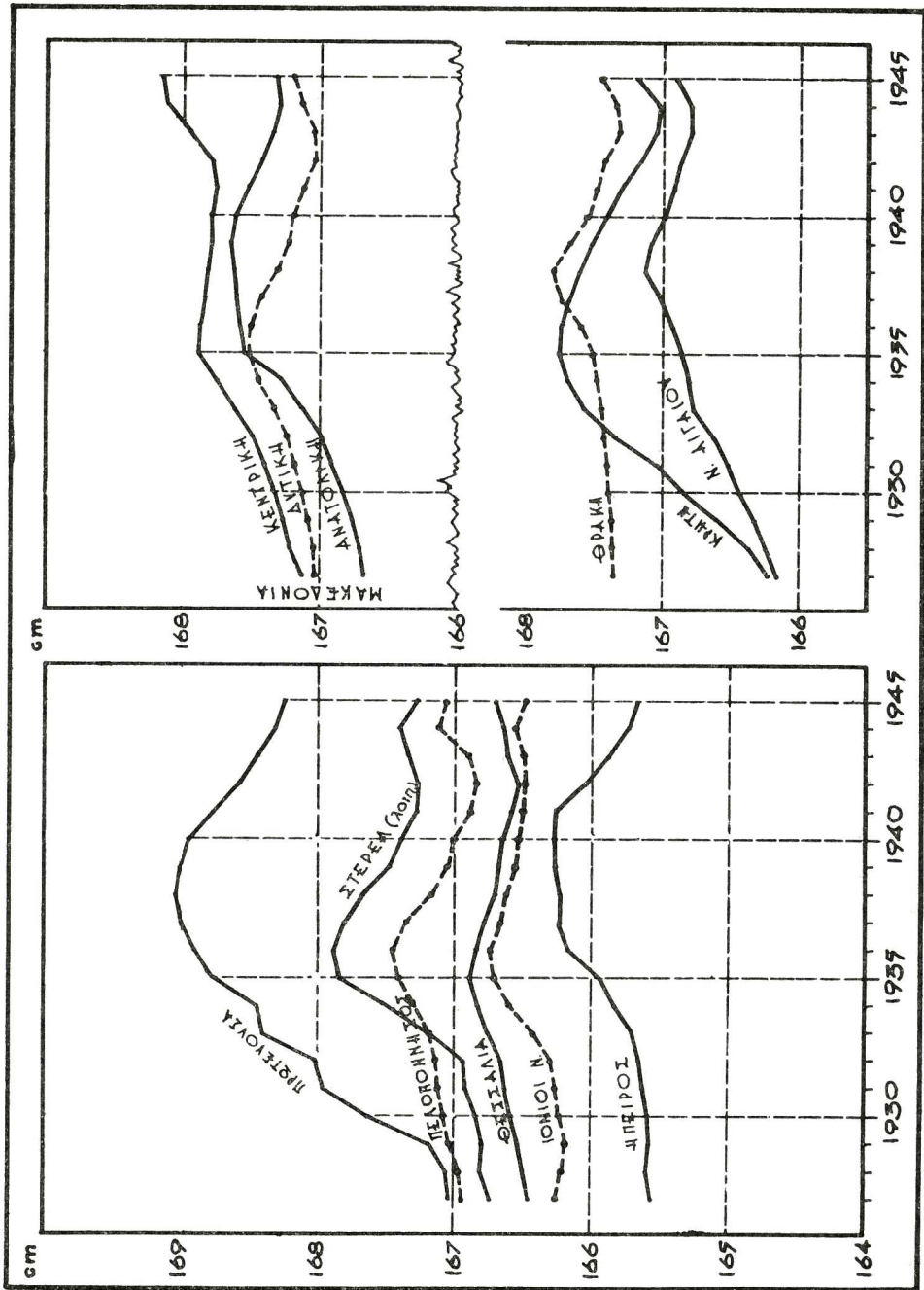
Τὸ μέσον ἀνάστημα νεοσυλλέκτων στρατιωτῶν ἐν Σουηδία.

Περίοδος	cm	Περίοδος	cm
1891 - 95	169,6	1921 - 25	172,1
1901 - 05	170,8	1926 - 30	172,7
1906 - 10	171,6	1931 - 35	173,2
1911 - 15	172,0	1936 - 40	174,2
1916 - 20	171,7	1941 - 45	174,5

πεδον. Ούτως, εἰς Σουηδῖαν π. χ. (πίναξ 3), τὸ μέσον ἀνάστημα τῶν στρατευομένων ἀνδρῶν ηὔξηθη κατὰ πέντε περίπου ἑκατοστόμετρα ἐντὸς τῆς τελευταίας πεντηκονταετίας, ἤτοι ἀνὰ 1 cm περίπου κατὰ δεκαετίαν. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἀνακοπὴ τῆς αὐξητικῆς ροπῆς κατὰ τὴν [περίοδον τοῦ πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, καίτοι ἡ Σουηδία δὲν εἶχεν ἐμπλακῆ εἰς τὸν πόλεμον ἐκεῖνον.

Παρομοία αὐξητικὴ ροπή εἶχε προπολεμικῶς διαπιστωθῆ καὶ παρ' ἡμῖν (4), ὅταν δύο κλάσεις ναυτολογουμένων, ἀπέχουσαι μεταξύ των κατὰ μίαν δεκαετίαν (1927 καὶ 1937), ἐπέδειξαν μέσον ἀνάστημα 165,5 cm ἡ πρώτη καὶ 166,5 cm ἡ δευτέρα. Ἀργότερον, ὅταν τὸ μέσον ἀνάστημα τῆς στρατολογικῆς κλάσεως 1952 εὐρέθη ὅτι ἀνήρχετο εἰς 166,1 cm μόνον, διετυπώθη ἀμφιβολία τις (7), ἀναφορικῶς πρὸς τὴν γενίκευσιν τῆς ἐκφρασθείσης γνώμης, περὶ αὐξήσεως δηλαδὴ τοῦ ἀναστήματος τοῦ Ἑλληνοσ κατά ἓν περίπου cm ἀνὰ δεκαετίαν. Ἐν τούτοις, ἡ ὡς ἄνω αὐξητικὴ τοῦ ἀναστήματος ροπή εἶναι πραγματικὴ, ἀλλ' ἐμφανίζεται μόνον ἐπὶ παραλλήλου βελτιώσεως τῶν βιοτικῶν συνθηκῶν τοῦ πληθυσμοῦ, συνεχίζεται ὡς εἰκὸς μέχρι συμπληρώσεως τοῦ «κανονικοῦ» ἀναστήματος, καὶ ἐπιβραδύνεται ἢ ἀνακόπτεται τελείως, ὅταν αἱ βιοτικαὶ συνθῆκαι χειροτερεύουν ἐμφανῶς. Καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου οἱ νεοσύλλεκτοι τῆς κλάσεως 1952 δὲν ἀνέπτυξαν τὸ ἐκ τῆς προηγουμένης ροπῆς ἀναμενόμενον ἀνάστημα, διότι, κατὰ τὴν παιδικὴν των ἡλικίαν, εἶχον ὑποστῆ τὰ δεινὰ τοῦ δεκαετοῦς διὰ τὴν Ἑλλάδα πολέμου, μὲ τὴν τριπλὴν ξένην κατοχὴν, τὸν ἐπακολουθήσαντα ὄξυν κατ' ἀρχὰς καὶ ἀκολούθως χρόνιον ὑποσιτισμὸν (λόγω σπάνεως τροφίμων) καὶ τὴν ὀλοκληρωτικὴν σχεδὸν καταστροφὴν τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ πλοῦτου τῆς χώρας.

Ἐν τῇ πραγματικότητι ὀλοκληρὸς σχεδὸν ὁ ἐν ἀναπτύξει πληθυσμὸς τῆς χώρας ὑπέστη ἐπιβραδύνσιν τῆς σωματικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως συνεπεία τῶν τραγικῶν συνθηκῶν διαβιώσεως, τὰς ὁποίας προὐκάλεσεν ἡ λαΐλαψ τοῦ πολέμου. Τοῦτο φαίνεται εἰς τὸν πίνακα 4 (σχ. 3 καὶ 4), ὅπου ἡ ἐν λόγῳ κατ' ἔτος ἐξέλιξις τοῦ μέσου ἀναστήματος ἐκάστης στρατολογικῆς κλάσεως (μὲ ἔτος γεννήσεως 1927 ἕως 1945) δίδεται χωριστὰ κατὰ διαμερίσματα, καὶ εἰς τὸ σύνολον τῆς χώρας, προσφέρει ὀλοκληρωτικὴν ἐπισκόπησιν τῶν ἐνδογενῶν ροπῶν καὶ τῶν ἐξωγενῶν ἐπιδράσεων, αἵτινες διαμορφώνουν τὸν φαινότυπον τοῦ σημερινοῦ Ἑλληνοσ. Ἡ ἀρχικῶς ἀνιοῦσα ροπή τοῦ ἀναστήματος, φανερὰ εἰς ὅλα τὰ διαμερίσματα, εἶναι ζωηρὰ καὶ ταχεῖα εἰς τὴν Περιφέρειαν Πρωτευούσης καὶ τὴν Κρήτην, κάπως βραδυτέρα εἰς Μακεδονίαν, Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον, καὶ μικρὰ ἢ ἀνεπαίσθητος εἰς τὰς ἄλλας περιοχὰς τῆς χώρας. Ἀποκαλύπτει ἄραγε τοῦτο τὸν διάφορον βαθμὸν οικονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐν λόγῳ περιοχῶν, κατὰ τὴν πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου δεκαετίαν ;

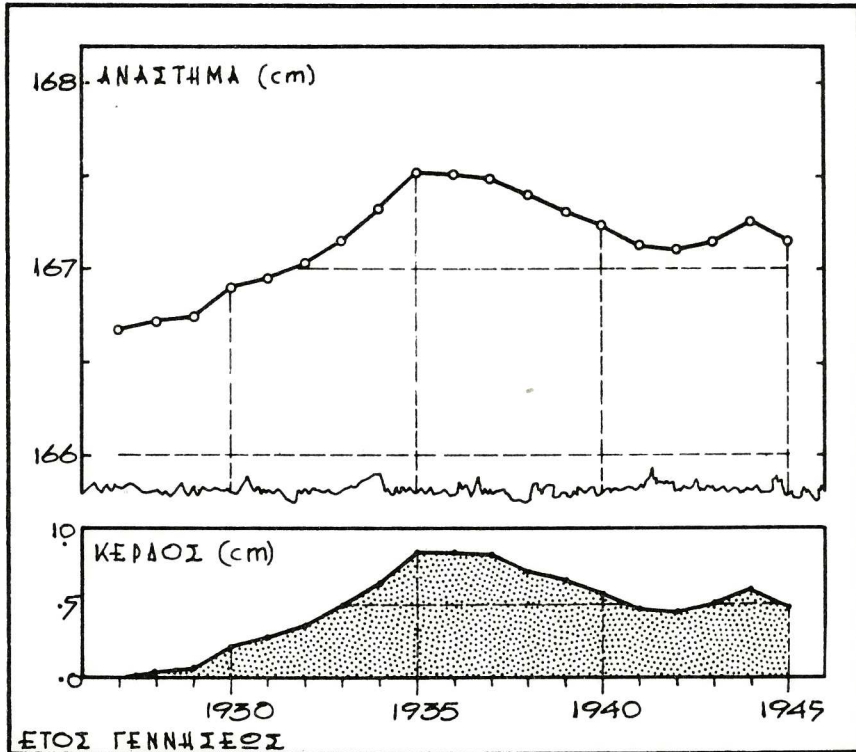
Σχ. 3.—Τὸ κατ' ἔτος γεννήσεως μέσον ἀνάστημα 20ετῶν στρατευσίμων Ἑλλήνων κατὰ Γεωγραφικά Διαμερίσματα.

Π Ι Ν Α Κ 4.

Μέσον ανάστημα 20ετών στρατιωτών κατ' έτος γεννήσεως (1927 - 1945) και κατά Διαμέρισμα.

Έτος γεννή- σεως	ΕΛΛΑΣ (Σύνολον)		Μέσον άν ά σ τ η μ α % α τ ά Δ ι α μ ε ρ ί σ μ α τ α										
	Αριθμός έξετασθ.	Μέσον ανάστημα	Περικ. Πρωτευ. Εύβοια	Λοιπή Στερεά- πόννη- σος	Ίόνιοι Νήσοι	Ήπει- ρος	Θεσσα- λία	Μ α κ ε δ ο ν ί α			Θράκη	Νήσοι Αιγαίου	Κρήτη
								Δυτική	Κεντρ.	Ανατολ.			
1927	17.018	166,67	167,03	166,74	166,95	165,56	166,45	167,03	167,14	166,67	167,36	166,16	166,22
1928	22.284	166,71	167,06	166,81	166,97	165,59	166,50	167,05	167,21	166,70	167,37	166,24	166,37
1929	22.666	166,73	167,19	166,80	167,03	165,57	166,54	167,09	167,26	166,76	167,38	166,33	166,61
1930	27.301	166,89	167,64	166,85	167,08	165,58	166,59	167,12	167,32	166,82	167,39	166,44	166,85
1931	26.958	166,94	167,96	166,92	167,11	165,62	166,63	167,18	167,40	166,91	167,40	166,52	167,04
1932	28.345	167,02	168,02	166,94	167,14	165,65	166,66	167,24	167,48	166,98	167,42	166,62	167,34
1933	28.835	167,15	168,40	167,19	167,18	165,70	166,75	167,33	167,63	167,14	167,45	166,77	167,57
1934	24.273	167,30	168,45	167,52	167,30	165,83	166,84	167,45	167,75	167,28	167,48	166,81	167,68
1935	31.025	167,52	168,76	167,83	167,42	165,93	166,89	167,52	167,88	167,55	167,51	166,86	167,75
1936	32.314	167,51	168,89	167,89	167,45	166,75	166,84	167,51	167,87	167,58	167,60	166,93	167,74
1937	29.952	167,49	169,00	167,81	167,36	166,67	166,78	167,42	167,85	167,61	167,73	167,02	167,69
1938	26.539	167,39	169,04	167,67	167,17	166,63	166,70	167,31	167,82	167,63	167,80	167,14	167,61
1939	25.826	167,33	169,02	167,47	167,06	166,55	166,67	167,24	167,80	167,65	167,68	167,08	167,52
1940	30.284	167,24	168,95	167,40	167,02	166,53	166,65	167,20	167,78	167,62	167,54	166,98	167,42
1941	22.233	167,13	168,76	167,29	166,89	166,50	166,59	167,13	167,76	167,51	167,48	166,92	167,31
1942	21.706	167,11	168,57	167,27	166,85	166,49	166,53	167,04	167,79	167,42	167,43	166,87	167,16
1943	19.191	167,15	168,44	167,35	166,90	165,88	166,62	167,05	167,95	167,34	167,31	166,81	167,07
1944	17.890	167,26	168,32	167,41	167,13	165,73	166,64	167,14	168,11	167,29	167,34	166,81	167,03
1945	3.416	167,15	168,25	167,29	167,06	166,48	166,70	167,19	168,15	167,32	167,45	166,90	167,18
Σ	468.056	167,17	168,33	167,35	167,14	166,47	166,67	167,25	167,68	167,25	167,48	166,73	167,28

Εἰς τὰ περισσότερα Διαμερίσματα (ἐξαιρέσει ἡ Πρωτεύουσα), ἡ ἐπὶ τοῦ ἀναστήματος πίεσις ἐμφανίζεται 4 ἕως 5 ἔτη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου. Προφανῶς ἡ δεινὴ ἐπισιτιστικὴ κρίσις τῆς πολεμικῆς περιόδου 1941 - 43 παρεμπόδιζε, καθ' ὅλον ἐντονώτερον βαθμὸν, τὴν κανονικὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν παιδιῶν, ἡλικίας τότε 5 ἕως 8 ἐτῶν. Ὡς ἀνεμένετο, τὴν μεγαλύτεραν

Σχ. 4.— Τὸ κατ' ἔτος γεννήσεως μέσον ἀνάστημα 20ετῶν Ἑλλήνων, κατὰ τὸν χρόνον τῆς στρατολογίας των, ὡς καὶ αἱ κατ' ἔτος σημειωθείσαι διαφοραί, ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀρχικὸν (1927) μέσον ἀνάστημα.

ζημίαν ὑπέστησαν οἱ γεννηθέντες κατὰ τὴν περίοδον τῆς κατοχῆς 1941 - 44, διότι εἰς αὐτοὺς τὸ ἐπὶ τοῦ ἀναστήματος κολόβωμα εἶναι τὸ μεγαλύτερον. Μὲ τὴν κατὰ τὸ 1944 ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας, ἐπανεφανίσθη δειλὴ ἢ προτέρα αὐξητικὴ τοῦ ἀναστήματος ροπή, ἀλλ' ἡ ἐπακολουθήσασα ταραχώδης περίοδος τοῦ συμμοριτοπολέμου, φαίνεται ὅτι ἀνέκοψε καὶ πάλιν προῶρος τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην.

Ἀνακεφαλαιωτικὴ γενίκευσις τῶν ἀνωτέρω εἰκονίζεται εἰς τὸ σχ. 4, ὅπου δίδεται τὸ ἐκ τοῦ συνόλου τῆς χώρας προκῦψαν μέσον ἀνάστημα τῶν στρατευομέ-

νων ἄρρένων, χωριστὰ δι' ἕκαστον ἔτος γεννήσεως μεταξὺ 1927 καὶ 1945. Εἰς τὴν σειρὰν αὐτὴν τῶν 19 ἑσταθμισμένων μέσων ὄρων, ἡ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμίση τῆς περιόδου σαφῶς ἀνιούσα ροπὴ ἀνεκόπη ἀποτόμως περὶ τὸ 1936, κατῆλθεν εἰς τὸ βαθύτερον αὐτῆς σημεῖον περὶ τὸ 1942, καὶ ἐπανεστράφη ὑποτονικῶς πρὸς τὰ ἄνω κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν τῆς ὑπ' ὄψιν περιόδου. Προφανῶς, αἱ ἐκ τοῦ πολέμου προκύψασαι δυσμενεῖς βιοτικαὶ συνθῆκαι εὐθύνονται διὰ τὴν καταπίεσιν αὐτὴν τοῦ μέσου ἀναστήματος τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὴν πρώτην ἀδιατάρακτον περίπου φάσιν ἐξελιξέως, τὸ μέσον ἀνάστημα ἀνῆλθεν ἀπὸ 166,67 (1927) εἰς 167,52 (1935), σημειῶσαν κέρδος 0,85 cm κατὰ τὴν μεσολαβήσασαν ὀκταετίαν (ἦτοι περίπου 1 cm ἀνὰ δεκαετίαν).

Ἐὰν δὲν ἐπηκολούθει ὁ πόλεμος 1940 - 49, ἡ αὐξητικὴ τοῦ μέσου ἀναστήματος τῶν Ἑλλήνων ροπὴ θὰ συνεχίζετο πιθανῶς ἀπροσκόπτως, διὰ νὰ φθάσῃ κατὰ τὸ ἔτος 1945 (κλάσις 1965) τὸ μέσον ἀνάστημα 168,7 cm περίπου. Βάσει τῆς θεωρητικῆς αὐτῆς προβολῆς, τὸ ὑπὸ τοῦ πολέμου προκληθὲν κολόβωμα εἰς τὸ ἀνάστημα τῆς γενεᾶς αὐτῆς ἀνέρχεται κατ' ἐκτίμησιν, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν πίνακα 5. Γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὸ μέγιστον τῆς πολιτικῆς καὶ ἐπισιτιστικῆς κρίσεως

Π Ι Ν Α Κ 5.

Διαφορὰ μεταξὺ παρατηρηθέντος ἀναστήματος καὶ ἀναμενομένου ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ἀδιαταράκτου ἐξελιξέως.

Γεννηθέντες κατὰ τὸ ἔτος	Ἡλικίας, κατὰ τὸ ἔτος 1943	Ἐλλείπον ἀνάστημα (cm)
1935	8 ἐτῶν	0,0
1936	7 »	0,2
1937	6 »	0,4
1938	5 »	0,6
1939	4 »	0,8
1940	3 »	1,0
1941	2 »	1,3
1942	1 »	1,4
1943	0 »	1,4
1944	—	0,9
1945	—	1,0

έσημειώθη παρ' ἡμῶν κατὰ τὴν τριετίαν 1941 - 1943, αἱ μεγαλύτεραι εἰς τὸ τελικὸν τῶν ἀνθρώπων ἀνάστημα ζημίαι ἐπληρέθησαν κυρίως ἐπὶ τῶν βρεφῶν καὶ τῶν νηπίων, τῶν γεννηθέντων κατὰ τὴν ἀπαισίας μνήμης περίοδον ἐκείνην τῆς ξένης κατοχῆς, ἐνῶ τὰ κάπως μεγαλύτερα παιδιά, ἢ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐγεννήθησαν ὅταν ἐκόπασεν ἡ ὄξεια κρίσις, ἐπέτυχαν νὰ προσεγγίσουν κάπως καλύτερον τὸ ὡς κανονικὸν ἀναμενόμενον μέσον ἀνάστημα. Εἰς τὸ μέλλον, καὶ ἐν ὄψει τῆς κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαπενταετίαν συστηματικῆς καὶ εὐοίωνου ἐξελίξεως τῆς χώρας μας εἰς τὸν οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικὸν τομέα, εἶναι σχεδὸν βέβαιον ὅτι ἡ αὐξητικὴ τοῦ ἀναστήματος ροπὴ θὰ συνεχισθῇ ἀπροσκόπτως καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες στρατεύσιμοι τῆς προσεχοῦς δεκαετίας θὰ πλησιάσουν ἢ θὰ ὑπερβοῦν τὸ μέσον ἀνάστημα τῶν 169 cm.

Ὡς ἀνακεφαλαίωσις τῶν ἀνωτέρω εὐρημάτων, τὰ κάτωθι τρία γενικὰ συμπεράσματα κρίνονται ὡς ἐπαρκῶς ἠτιολογημένα.

Π ρ ὤ τ ο ν, ἡ ἀνά τὸν γεωγραφικὸν χῶρον κατανομὴ τοῦ πραγματικοῦ μέσου ἀναστήματος τοῦ Ἕλληνος ἀποδεικνύει ἐπίζηλον φυλετικὴν ὁμοιογένειαν τοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλ', ἐπίσης, καὶ τινα μελανὰ σημεῖα, ὡς ἐκ τῆς σχετικῆς παραμελήσεως ὑπὸ τοῦ Κράτους μερικῶν ἀπομεμακρυσμένων καὶ ὑπαναπτύκτων ἐπαρχιῶν τῆς Χώρας.

Δ ε ὑ τ ε ρ ο ν, ἡ δεινὴ τοῦ τελευταίου πολέμου περιπέτεια ἐκολόβωσεν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ τὸ μέσον ἀνάστημα τοῦ Ἕλληνος, μὲ μεγίστην ἀπώλειαν, 1,4 cm περίπου, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν φυσιολογικῶς ἀναμενομένην γραμμικὴν τοῦ σώματος ἀνάπτυξιν.

Τ ρ ῖ τ ο ν, τὸ ἀνάστημα τοῦ Ἕλληνος ἀυξάνεται σὺν τῷ χρόνῳ σταθερῶς καὶ παραλλήλως πρὸς τὴν συντελουμένην οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας. Τὸ κέρδος τοῦτο συμποσούμενον, κατὰ μέσον ὄρον, εἰς 1 cm ἀνά δεκαετίαν, ἀντανακλᾷ τὴν ροπὴν πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ «κανονικοῦ» διὰ τὴν φυλετικὴν καταγωγὴν καὶ τὴν οἰκολογίαν τοῦ ὑπ' ὄψιν πληθυσμοῦ ἀναστήματος, μέρος τοῦ ὁποίου «ἐκλέπτετο» προπολεμικῶς ἀπὸ τὸν ὑπουλον ὑποσιτισμόν, τὴν πλεονάζουσαν παιδικὴν νοσηρότητα καί, γενικῶς, τὸ ἀπρόσφορον βιοτικὸν ἐπίπεδον τῶν κατοίκων.

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

1. ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ Ν. : Σωματολογία τοῦ παιδός, Ἀθήναι 1928.
2. ΓΕΛΕΩΝ ΣΟΦ. : Παιδομετρικαὶ Ἔρευναι ἐν Ἑλλάδι. 1931.
3. ΛΑΜΠΑΛΑΡΙΟΣ Ε. : Σχολικὴ Ὑγιεινὴ, Ἀθήναι 1934.
4. ΒΑΛΛΩΡΑΣ Β. : Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ Ἀναστήματος Ἑλλήνων Κληρωτῶν. 1941.

5. VALAORAS V.: Some effects of the Famine on the Population of Greece. 1946.
6. ΒΑΛΛΩΡΑΣ Β. - ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ ΣΕΡ.: Τὸ ἀνάστημα καὶ τὸ βάρος Ἑλλήνων μαθητῶν κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πολέμου. 1948.
7. ΜΟΣΧΟΝΑΣ Α.: Σωματομετρικὰ καὶ Βιοχημικὰ Στοιχεῖα Ἑλλήνων Στρατιωτῶν. 1955.
8. MARKOWITZ ST.: Retardation in Growth of Children in Europe and Asia during World War II. (Human Biology). 1955.
9. N.A.T.O.: Anthropometric Survey of Turkey, Greece and Italy. 1963.
10. ΠΟΥΛΙΑΝΟΣ Α.: Ἡ προέλευσις τῶν Ἑλλήνων, Ἀθήναι 1966.
11. ΕΤΗΕΝΑΚΙΣ W.: Probleme der körperlichen und seelischen Acceleration in Griechenland. 1968.

S U M M A R Y

In cooperation with the Statistical Unit of the *Army General Staff*, the *University Centre of Biometric and Demographic Research*, analysed some anthropological data, assembled during the recruitment of the last 19 classes of army conscripts, with year of birth between 1927 and 1945. A random sample of 468.056 conscripts, coming from all provinces of the country, were included in the final analysis.

The national average stature of the 20 years old men, born during the period 1927 - 1945, equals to 167,2 cm. It varies between 168,3 cm (Greater Athens) and 165,9 (Epirus), when comparison is made at the level of the 12 major subdivisions of the country, or between 170,2 cm (Sfakia - Crete) and 164,7 cm (Souli - Epirus), at the level of the 146 provinces. Table 2 and Fig. 2 give the average stature, at diminishing order, in the various provinces of the country.

Time trends in the stature are also interesting, as shown in table 4 and fig. 3 and 4. During the first part of the period under review, the average stature grew up from 166,7 cm, for those born in 1927, to 167,5 cm, for those born in 1935, indicating an increase of about one cm per decade. The effect of World War II (which for Greece begun on Oct. 1940 and ended in the fall of 1949), is manifested in the reversal of the above trend, which reached its lowest level at the peak of the War crisis, in 1942. The ensuing deterioration of the levels of living, curtailed the average stature of the population by about 1,4 cm, for those born in the midst of the country-wide famine, occurred during the triple foreign occupation. With the subsequent marked improvement of the

living conditions in Greece, the average stature of the new male generation, is expected to approach the level of 169 cm.

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Γ. Ἰωακείμογλου παρουσιάζων τὴν ὡς ἄνω ἀνακοίνωσιν εἶπε τὰ ἑξῆς :

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν μελέτην τοῦ κ. Βαλαώρα ὑπὸ τὸν τίτλον «*Τὸ ἀνάστημα Ἑλλήνων στρατιωτῶν*».

Τὸ μῆκος τοῦ σώματος ἀνθρώπου, κατὰ τὴν γέννησίν του, ἀνέρχεται εἰς 50 ἕως 52 ἐκ. Τοῦτο ἰσχύει τόσον διὰ τὰ ἄρρενα, ὅσον καὶ διὰ τὰ θήλεα. Εἶναι ἐπίσης ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν φυλὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει τὸ νεογέννητον. Κατὰ τὴν πρώτην εἰκοσαετίαν τῆς ζωῆς ἐπέρχεται σημαντικὴ διαφοροποίησις τοῦ ἀναστήματος.

Διὰ τοὺς ἰθαγενεῖς τοῦ Σουδάν, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Λευκοῦ Νείλου, αἱ ἀκραῖαι μεσαῖαι τιμαὶ κυμαίνονται μεταξὺ 182 ἐκ. διὰ τοὺς ἄνδρας, καὶ 168 ἐκ. διὰ τὰς γυναῖκας, ἐνῶ διὰ τοὺς Λάπωνας τῆς Βορείου Νορβηγίας οἱ ἀντίστοιχοι ἀριθμοὶ ἀνέρχονται εἰς 152 - 145 ἐκ. Ὑπάρχει δηλαδὴ διαφορὰ 30 ἐκ. διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ 23 ἐκ. διὰ τὰς γυναῖκας.

Ὁ Ἕλληνας, μέλος τῆς ὁμάδος τῶν Μεσογειακῶν λαῶν, ἔχει μέτριον ἀνάστημα, ἐν συγκρίσει μὲ τοὺς βορείους λαοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἀφ' ἑνὸς ἀπὸ κληρονομικοὺς παράγοντας καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ τὰς βιοκλιματικὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἐπικρατοῦν εἰς τὸν μεσογειακὸν χῶρον.

Ἡ παροῦσα ἔρευνα ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀνάστημα τῶν ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος στρατευομένων εἰκοσαετῶν ἀρρένων, τῶν γεννηθέντων μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1927 μέχρι 1945, ἐγένετο δὲ ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸ Γραφεῖον Στατιστικῆς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ καὶ μὲ τὸ Κέντρον Βιομετρικῶν Ἐρευνῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Μὲ τοὺς κανόνας τῆς Στατιστικῆς Ἐπιστήμης ἐγένετο ἀνάλυσις 470.000 περίπου στρατευσίμων. Τὸ ὕλικόν προέρχεται ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς χώρας καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀντιπροσωπευτικὸν τοῦ ἐκάστοτε ἀναφερομένου πληθυσμοῦ διὰ τὴν δεδομένην χρονικὴν περιόδον.

Ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν ἐξετασθέντων ἀποτελεῖ ἐγγύησιν ὅτι τὰ ἀποτελέσματα εἶναι ἀδιάβλητα. Κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Στατιστικῆς Ἐπιστήμης δὲν εἶναι δυνατὸν ἀπὸ μικροὺς ἀριθμοὺς ἐξετασθέντων νὰ φθάσωμεν εἰς ἀσφαλῆ συμπεράσματα.

Τὸ μέσον ἀνάστημα τῶν εἰκοσαετῶν τῶν γεννηθέντων κατὰ τὰ ἔτη 1927 - 1945 ἀνέρχεται εἰς 167,2 ἐκ. Ὑπάρχουν διαφοραὶ κατὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα.

Ὑψηλότεροι κληρωτοὶ προέρχονται ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τῆς Πρωτευούσης, ἔπεται ἡ Βόρειος Ἑλλάς (Μακεδονία καὶ Θράκη), λοιπὴ Στερεὰ Ἑλλάς, Κρήτη καὶ Πελοπόννησος (βλ. σχεδιάγραμμα 1). Μῆτριον ἀνάστημα ἔχουν οἱ ἐκ Θεσσαλίας, νήσων τοῦ Ἰονίου καὶ Αἰγαίου Πελάγους καταγόμενοι. Οἱ Ἑπειῶται ἔχουν τὸ μικρότερον ἀνάστημα.

Ἐὰν συγκρίνωμεν τοὺς ἀριθμοὺς τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας, βλέπομεν ἐπίσης οὐσιώδεις διαφοράς. Κατὰ φθίνουσαν τάξιν ἔχομεν εἰς τὴν πρώτην θέσιν τοὺς Σφακιῶτες, μὲ ἀνάστημα 170,2 ἐκ. Εἰς τὴν τελευταίαν θέσιν ἔχομεν τοὺς Σουλιῶτες μὲ ἀνάστημα 164,7 ἐκ. Διαφορὰ: 5,5 ἐκ. (βλ. σχεδιάγραμμα 2). Αἱ δεκαπέντε τελευταῖαι ἐπαρχαὶ ἀνήκουν εἰς τὰς παρημελημένας περιοχάς, ὅπου οἱ κάτοικοι διαβιοῦν ἐν πενίᾳ καὶ ἀπομονώσει. Ὑποσιτισμός, παιδικὰ νόσοι καὶ ἄλλοι παράγοντες κολοβώνουν τὸ φυσιολογικὸν ἀνάστημα.

Τὸ φυσιολογικὸν ἀνάστημα προσδιορίζεται κατὰ 60% περίπου ἀπὸ ἐξωγενεῖς παράγοντας: πλημμελὴς ἢ ἀνεπαρκὴς διατροφή, νοσηρότης, ψυχικὰ τραύματα, καὶ βαρεῖα παιδικὴ ἐργασία ἐπιδροῦν δυσμενῶς, ἐνῶ καλὴ διατροφή, ψυχαγωγία καὶ γενικῶς ἀνώτερον βιοτικὸν ἐπίπεδον συντελοῦν εἰς αὔξησιν τοῦ ἀναστήματος.

Ἀπὸ στατιστικὰς διαφορῶν χωρῶν προκύπτει ροπὴ αὐξήσεως τοῦ ἀναστήματος μὲ τὴν ἀπόροδον δεκαετιῶν, παραλλήλως μὲ τὴν βελτίωσιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου. Εἰς τὴν Σουηδίαν π. χ. τὸ ἀνάστημα τῶν στρατευομένων ἠϋξήθη κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν κατὰ 5 ἐκ., ἤτοι κατὰ 1 ἐκ. ἀνὰ δεκαετίαν. Ἐν τούτοις κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, καίτοι ἡ Σουηδία δὲν ἦτο ἐμπόλεμος, παρατηρήθη ἐπίσχεσις τῆς αὐξητικῆς ροπῆς. Καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἴχομεν προπολεμικῶς αὐξητικὴν ροπήν, ὅπως καὶ εἰς τὴν Σουηδίαν. Δύο κλάσεις ναυτολογουμένων παρουσίασαν κατὰ τὴν δεκαετίαν 1927-1937 αὔξησιν κατὰ 1 ἐκ. Ἐν τούτοις οἱ νεοσύλλεκτοι τοῦ 1952, οἱ γεννηθέντες δηλαδὴ τὸ 1932, δὲν ἀνέπτυξαν τὸ ἐκ τῆς προηγουμένης ροπῆς ἀναμενόμενον ἀνάστημα, διότι κατὰ τὴν παιδικὴν τῶν ἡλικίαν ὑπέστησαν τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου, τῆς βαρβάρου κατοχῆς καὶ τοῦ ἀντεθνικοῦ συμμοριτοπολέμου (βλ. σχεδιάγραμμα 3-4).

Ἐὰν δὲν ἐπηκολούθει ὁ πόλεμος τῶν ἐτῶν 1940-1949 θὰ συνεχίζετο πιθανῶς ἡ αὐξητικὴ ροπὴ, διὰ νὰ φθάσωμεν τὸ 1965 (γεννηθέντες τὸ 1945) τὸ μέσον ἀνάστημα 168,7 ἐκ. Προβλέπεται, ὅτι μὲ τὴν βελτίωσιν τῶν ὄρων διαβίωσης τοῦ λαοῦ θὰ ἔχομεν κανονικὴν αὔξησιν τοῦ ἀναστήματος τῶν Ἑλλήνων.

Ἀνήκει ἔπαινος εἰς τὸν συνάδελφον κ. Βαλαώραν, διότι διὰ τῆς ἀρτίας μελέτης του ἀπεκάλυψε, μεταξὺ ἄλλων, τὸ θλιβερὸν γεγονός τῆς ἀνακοπῆς τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀναστήματος τῶν Ἑλλήνων, λόγῳ τῶν πολεμικῶν περιπετειῶν 1940-1949.